

A T S I M I N I M A I

KAIP BUVO ATRASTA M. DAUKŠOS POSTILĖ

JURGIS STAŠAITIS

Vilniaus universiteto Gamtos fakultetas,
M. K. Čiurlionio g. 21/27, 2009 Vilnius, Lietuva

Baigėsi Martyno Mažvydo metai – gausiais kultūriniais renginiais buvo paminėtas pirmosios lietuviškos knygos 450-metis. Pirmosios lietuviškos knygos pasirodymas buvo nepaprastai svarbus įvykis, o vėliau dienos šviesą išvydo kiti lietuviški spaudiniai, tarp jų ir vilniškė Postilė. Šią pamokslų knygą iš lenkų kalbos išvertė ir 1599 metais išleido M. Daukša, pavadinęs „Postilla Catholica tai est: Išguldima Ewangeliu kiekvienos Nadelos ir Szwentes per wissus metus“. Ji buvo išspausdinta 500 egzempliorių tiražu ir amžiams bėgant tapo labai reta. Jau 1904 metais E. Volteris mini tik du jam prieinamus egzempliorius, buvusių Kauno kunigų seminarijoje ir pas vyskupą A. Baranauską Seinuose. Tarpukario metais kauniškį egzempliorių Lietuvos valdžia padovanojo Vatikano bibliotekai. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto biblioteka M. Daukšos verstos Postilės neturėjo. Tačiau 1930 metų rudenį netikėtai Postilės egzempliorius pasirodė vieno laikinosios sostinės knygyno vitrinoje. Laimei, pro šalį ėjo architektas Vytautas Žemkalnis-Landsbergis. Jis puikiai žinojo šios knygos vertę. Apie įvykį, prof. Č. Kudabos pakviestas, 1984 metų gruodžio 5 dieną papasakojo Martyno Mažvydo knygos mėgėjų klubo susirinkime. Garbaus amžiaus V. Žemkalnis-Landsbergis kalbėjo labai vaizdžiai ir emociškai. Žavėjo sklاندi mintis, humoro jausmas ir fenomenali atmintis. Lietuvos kultūros veterano pasakojimas buvo užrašytas į magnetofono juostelę ir čia pateikiamas beveik netaisytas.

* * *

Daukšos Postilę aš radau ir pirkau 1930 metais Kaune. Galėčiau papasakoti istoriją, labai įdomią, apie Postilę. Žinote Kęstučio gatvės kampą, netoli Soboro – ten buvo knygų krautuvė pusrūsyje. Aš vieną sykį eidamas žiūriu – vitrinoje atvers-ta Postilė. Nepatikėjau – ir taip pažiūrėjau, ir šiaip pažiūrėjau, atrodo, Postilė. Užėjau ir paprašiau, kad parodytų. Man iš vitrinos išėmė – pažiūrėkit. Žiūriu – tikras originalas. Dar ta ruda spalva. Matyt, žąsies plunksna rašyta, visokie prieraišai, inicialai yra, Kražiai paminėti, vienu žodžiu – originalas. Dabar aš manau sau, koku būdu tas originalas dar vitrinoje guli. Tiesiog nustembu, nes tai yra didelis

turtas. Buvo viena Daukšos Postilė Kauno seminarijoje. Tai valdžia nupirko ar paėmė, aš nežinau, ir padovanojo Vatikano bibliotekai. Lietuvoje yra universitetas, o Postilės nėra. Dar anais laikais uošvis man sako: "Vytuk, tu važinėji mašina su visokiom statybom Žemaitijoje. Tu pasisuk, pasiklausinėk pas zakristijonus ar kitur kur. Būtų labai gerai tą knygą surasti." Tokių užuominų buvo. Niekur aš tos Postilės neradau. Turiu prisipažinti, kad beveik ir neieškojau, tik pripuolamai kur važiuodamas paklausinėdavau. Tai nėra ieškojimas. Ir štai dabar Postilė. Aš klausiu, kiek ji kainuoja.

– 1200 litų, – atsako. Tai yra dovanai. Anais laikais Postilė Berlyno bibliotekoje, rodos, 35 tūkstančius markių kainavo. Aš turėjau apie 100 litų kišenėje. Pasižiūrėjau ir sakau, kad labai brangu, nors žinojau, kad nebrangu.

– Ne, – jis sako, – aš negaliu už tiek parduoti.

– 1000 užtenka, – atsakau.

– Ne, mano komisas yra 50 litų.

O aš jam turiu gražinti 1150 litų.

– Perku, – sakau. Išimu 100 litų, duodu, o jis atgal stumia ir sako:

– Nereikia. Kai atnešite visus pinigus, tada ir gausite, – ir Postilė neša į vitriną. Aš gyvenau Kęstučio gatvėje. Bėgu į savo butą. Žmonos nėra namuose, buvo tik Jonukas Jablonskis jaunesnysis – Jono Jablonskio sūnus. Aš aiškinu, koks reikalas. Tas sako:

– Tučtuojau bėk.

Aš nubėgu, sudarau tuos 1200 litų ir galvotrūkčiais atgal. Na, manau, nerasiu. Užtenka kam nors, kad ir Biržiškai, praeiti pro šalį ir viskas. Aš atbėgu sukaitęs, žiūriu – yra, nepajudinta. O aš sušilęs apsižiūrėjau, kad kas kitas neįeitų. Truputį apsiraminau. Įėjau, sumokėjau – ir Postilė mano! Mes su žmona džiaugėmės. Jonas Jablonskis buvo virš visko, sako:

– Čia tai laimikis!

Knygų pas mane tada buvo dar nedaug ir aš turėjau įstiklintą spintą, kur buvo mano ir medicinos srities bibliotekėlė. Aš tą Postilę apčiupinėjau, apžiūrėjau, užrakinau ir raktą pasiėmiau. Netrukus į vakarą visokie skambučiai prasidėjo. Pirmiausiai Vaclovas Biržiška skambina ir klausia:

– Ar tikrai tu turi Postilę? – „Tu“ sako todėl, kad mes su V. Biržiška turim šiokių tokių labai tolimų giminystės ryšių.

– Ai, – sakau, – taip.

– Ar tu žinai, kad tu neturi tokios knygos laikyti?

– Kodėl?

– O taip, aš tau pasakysiu kodėl. – Ir pasibaigė pokalbis. Dar man skambina mano svainis Konstantinas Jablonskis.

– Vytuk, ar tu žinai, kad neturi teisės tokios knygos laikyti.

Paskui Sruoga skambino. Jau visi sužinojo, kad aš turiu Postilę. O vakare ateina pas mane V. Biržiška ir berods B. Sruoga, sako:

– Parodyk.

Jie pažiūrėjo pažiūrėjo ir sako:

– Šitas turtas tau nepriklauso. Tavo laimė, kad tu jį radai. Tai valstybinis turtas. Jis turi būti tučtuojau atiduotas universitetui.

Aš paėmiau Postilę, įdėjau atgal į spintą, užrakinau ir raktą – į kišenę.

– Ne, tai yra mano turtas, mano asmeniškasis turtas. Ir jokios kalbos negali būti. Aš pirkau. Nepavogiau, kvitai yra. Ne.

Na, ir nuo to laiko ramybės nebuvo. Jie mane bombardavo kokią porą savaitių. Žmona sako:

– Vytuk, atiduok, ką tu darysi su ja? Laikysi ir sakysi, kad niekas neturi, o aš turiu.

Visokiais kanalais mano žmoną ir mane visi veikė ir ypač tas pats V. Biržiška. Galų gale mes nutarėm ir Postilę atidavėm universitetui.